

СТАНОВИЩЕ

от д.с.н. Андрей Викторов Бунджулов – доцент в катедра „Икономическа социология“ в УНСС

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование

Социални, стопански и правни науки

професионално направление: 3.1 Социология, антропология и науки за културата

докторска програма: Социология

Автор: Гавраил Василев Гавраилов

Тема: *Социалното предприемачество в Родопите през XXI век (2000 – 2018)*

Научен ръководител: доц. д-р Тихомир Николов Митев, проф. д-р Иво Ангелов Христов – катедра „Приложна и институционална социология“ в ПУ „П. Хилендарски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № Р33-1300 от 12.03.2020 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ съм определен за член на научното жури за процедура за защита на дисертационен труд на тема „Социалното предприемачество в Родопите през XXI век (2000 – 2018)“ за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата. Автор на дисертационния труд е Гавраил Василев Гавраилов, докторант в редовна форма на обучение към катедра „Приложна и институционална социология“, с научен ръководител доц. д-р Тихомир Николов Митев и проф. д-р Иво Ангелов Христов от ПУ „П. Хилендарски“. Представеният от Гавраил Гавраилов комплект от материали на хартиен носител и в електронен вид е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ.

2. Актуалност на тематиката

Социалното предприемачество, въпреки хилядите научни публикации по темата, остава открито поле за теоретично и емпирично изследване. С основание авторът отбелязва, че „практиката изпреварва развитието на теорията“. Актуалността на темата произтича както от процесите, развиващи се в глобален план (кризата на съвременния модел на

глобален капитализъм), така и в национален, регионален и локален контекст, свързани с динамиката на социално-икономическата ситуация в страната в началото на новия век и в периода след приемането ни в ЕС, на фона на задълбочаващите се регионални неравенства и дефицитите на политики на национално и местно равнище в това отношение. Също от това, че социалното предприемачество има потенциал да играе ролята на алтернатива в решаването на редица кризисни проблеми в развитието на икономиката и обществото. Няма съмнение, че някои специфични обстоятелства и фактори у нас сериозно препятстват реализацията на успешни модели на социално предприемачество. Имам предвид изкривените от липсата на устойчиви правила и корупцията пазарни и бизнес мотивации, недостатъчната социализация на икономиката и капитала и т.н. В контекста на изследване на положителния опит и примери на социално предприемачество в един специфичен регион, какъвто са Родопите, изпъква оптимистичната нагласа на автора на дисертационния труд.

3. Познаване на проблемното поле

Прави впечатление доброто познаване на проблемното поле – както в практически, така и в теоретичен аспект. Може би за това допринася биографичният и изследователският път на Гавраил Гавраилов – солидното гимназиално образование в областта на физиката и приложната математика, и висше образование в областта на приложната психология и политологията, работата в различни сектори – маркетинг, реклама, комуникиране на социални и бизнес проекти, – при това, свързани с конкретния изследователски проект на дисертацията. Прави впечатление също добрата ориентираност в теоретичните традиции в областта на предприемачеството и на социалното предприемачество по-конкретно. Авторът познава ключовите идеи в творчеството както на класически, така и на съвременни автори; нюансите в дебатите за дефиниране на феномените „предприемачество“ и „социално предприемачество“. В тази връзка би било интересно едно по-детайлно представяне на Веберовото разбиране за предприемача, чиято фигура се появява за пръв път в контекста на *Протестантската етика и духът на капитализма*. (Впрочем, въпреки че Вебер е цитиран през други автори, той отсъства от приложената библиография от 52 заглавия на български и 46 на английски език.) Като цяло заслужава да се отбележи, че теоретичните

реконструкции в дисертацията не звучат откъснато от емпиричните пластове. Теоретичните постановки получават своето работещо приложения в емпирията на изследването.

4. Методика на изследването

Допада ми методологическия и методическия подход на Гавраил Гавраилов към обекта и предмета на изследване. Бих искал да открия тук два момента: Първо, че формулирането на обекта и предмета, целите, задачите и хипотезите (теоретичния модел) не е предпоставено, а търпи развитие, съобразно динамиката на самия обект и предмет. Второ, съчетаването на комплекс от изследователски инструменти – полуструктурирани интервюта, контент-анализи на интервюта, включени наблюдения, анализ на социални събития и на нормативната база и ефективността на политиките, биографичен подход, приложен към избора на респонденти и пр. Разбира се, става дума за т.нар. качествени методи. Не са използвани количествени – например, анкетно проучване, което намирам за оправдано, като се има предвид поставените цели и задачи, и изходните методологически предпоставки. Струва ми се, че изследването би спечелило, ако в приложенията можехме да открием, освен интервюта, също и въпросника, по който те са проведени, и инструкцията за процедурата на интервюиране, както и понятийните ядра и ключови думи, по които са направени контент-анализите. (Това, че самите интервюта са „полуструктурирани“, не означава, че не е имало нещо като въпросник (гайд), по който се е движел авторът в хода на интервютата.) Но, ще повторя, допада ми гъвкавостта на инструментариума, намираща своята сполучлива реализация в идеята за спонтанни интервюта, включени наблюдения и пр. И още нещо, което намирам за ценно, – рефлексивното удържане на позицията на изследователя, усилието да се преодолява ефектите на безкритично опредметяване на метода. При това, като са запазва момента на лична ангажираност към залозите на изследването. Примери за това могат да се открият на 104 стр., където дисертантът разграничава позициите си на „доброволец, през изследовател, до деен участник“. Опити за удържане на рефлексивна позиция намираме и на стр. 108 и 122.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Като цяло дисертацията е добре структурирана, ясно написана. Четвърта глава, не само защото е най-обемиста, може да се разглежда като сърцевина на дисертационния труд.

Два момента са особено важни тук. Те са обосновани още веднъж и в методологическото уточнение, служещо като вход в тази глава: идеята за „глокалност“ (Бауман) на предприемаческия феномен и за разгръщане на социалното предприемачество в плоскостта на „мечтаните“ или „въобразените общности“ на Андерсън и пейзажите ('scapes') на Ападурай. Съчетаването в една плоскост на анализ на глокалността на културните модели на социално предприемачество, развити по Хофстеде, с идеята за „вътрешния“ и „външния“ предприемач, като „чужденец“ (по Шютц). Те са конструирани идеалнотипически, а в практиката се пресичат и преливат. В тази връзка, би било добре, ако беше изведена като отделен параграф спецификите в мотивацията на социалния предприемач в огледалото на предприемаческата мотивация като цяло. В дисертацията почвата е подготвена за подобен ход. На много места са загатнати парадоксалните преходи между мотива за печалба и социалния мотив, който не е непременно „безкористен“. Както отбелязва и авторът, следвайки литературните си източници и своите респонденти, социалното предприемачество не е дарение, благотворителност, не е и меценатство. То не трябва да бъде „дотирано“ от държавата, не трябва да бъде „губещо“ и пр.. То е „бизнес проект“, успешна, устойчива дейност, чиито приходи трябва отново да се инвестират в социалната дейност (интервю със Стоян Стоянов, стр. 123). То не трябва да се дефинира само чрез областта, сферата, в която се разгръща, която не е икономическа, а и чрез специалния си мотив, който не е икономически (или поне не е само икономически). В случая със социалното предприемачество предприемаческият дух (в най-широкия смисъл) се съчетава и трансформира от една специфична социална мисия. В тази връзка би било интересно да се анализират изкривяванията на тази мотивация у нас от специфични фактори и условия – как оцелява социално предприемачество въпреки корумпирани представители на държавната администрация, изкривени бизнес мотивации, лишени от предприемачески дух?

Вече споменах за „оптимистичната нагласа“, с която е написан дисертационния труд, която аз оценявам. Но не по-малко важно е да се анализира опита на провалите – дори не само в провалени, неслучили се, полу случили се проекти, но дори и в успешните опити, на които най-вече е посветена тази дисертация. Изкривяването на мотивацията на социалния предприемач под натиска на различни фактори като неравнопоставеността на пазара на социални услуги и в обществените поръчки, корупцията, белите полета и

необмислените решения в нормативната рамка. По-общо казано – деформациите, породени от несоциализирания капитализъм, несоциализирания пазар; ускорената меркантилизация на социалните полета и проекти; прикриването на мотива за печалба от усвояването на средства от европейските фондове под маската на социалното предприемачество, на „социални каузи“; „административния конформизъм в името на усвояването средства по проекти“ (стр. 124), „бюрократичния подход“ (стр. 150). Тези моменти са загатнати тук там в дисертацията и се нуждаят от по-подробен анализ.

Самооценката за приносите отразяват постиженията на автора. Авторефератът сполучливо резюмира съдържанието на дисертацията. Приложеният списък от шест публикации (в т.ч. една студия) разкриват израстване на автора в полето на изследователските му интереси. Надявам се, той да продължи своя проект, допълвайки го и осмисляйки го в контекста на радикално променящите се условия и реалности на коронавирусната пандемия – упадъкът на големите урбанизирани, гъстонаселени центрове и нарастване ролята на „малките общности с ограничени ресурси“ (Остром), създаващи ниши и светове на оцеляване дори „след края на света“; ролята на социалното предприемачество в конституирането на тези нови социални общности, „реасемблиращи социалното“ (Латур) чрез екологични социални проекти, съединяващи разкъсаните връзки между човека и природата.

В заключение: дисертационният труд съдържа ценни научни и научно-приложни приноси и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСБ), Правилника за неговото прилагане и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Ето защо убедено давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Гавраил Василев Гавраилов в област на висше образование „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление: 3.1 Социология, антропология и науки за културата.

29 юни, 2020 г.

Изготвил становището:

(доц. д.с.н. Андрей Бунджулов)